

МИЛОВАН ВИТЕЗОВИЋ

ЕГЕРИЋ ОД ЕТИКЕ И ЕСТЕТИКЕ

„Само је човек сигурних етичких принципа сасвим слободан” – сматрао је Шилер.

Таквим сматрам Мирослава Егерића. Етички усправан и стамен, естетски исправан и сигуран, он чини част нашем добу у коме се такве части скоро не узимају у заслужени обзир, често тек са презиром, па понекад као разлог за погром часног. Доследног следе.

Егерић је као човек јасних и непроменљивих принципа често, не пристајући на компромисе, губио много, а добијао једино у очима етички му сродних људи, који су остајали поносни што смо му савременици.

Знао је Егерић, из историје и епике, а и из прилика које су овде сличне, ако не увек исте, да живи у Србији у којој се глава најчешће носи у торби. Са тим знањем, он деценијама живи и ствара носећи главу у књигама, које су непрактичније и несигурније од торбе. Мирослав је такав од почетка. Само му је сада глава у двадесет књига, од којих су неке, што је чудо за збирке критика и есеја, имале и по више издања.

Сваку нову књигу почиње са мислима у глави као да је на почетку.

А о томе почетку почетака имам у азбучнику епиграма, тој древној Марцијаловој форми духовите почасте пријатељима, под именом Мирослав Егерић овај дистих:

Не пати од критичарске нежности,
Почео као Де Гол српске књижевности.

Епиграм је исписан по аутентичном догађају од пре педесет година. Маја 1960, у време школске екскурзије у Београд, као ђак

другог разреда Ужичке гимназије, потражио сам редакцију *Видика*, тадашњег студентског књижевног часописа, у згради Филолошког факултета у Кнез Михаиловој, да оставим неке песмуљке. Нисам никога тамо нашао, али сам у вратима нашао цедуљицу некога ко такође никога није нашао, па је њом најавио пуч – преврат у новој српској књижевности довођењем владе Љубомира Симовића, генерала новог српског песништва. Остављач цедуљице се потписао: Мирослав Егерић, Де Гол српске књижевности.

Егерић се прво у књижевној периодици показао као књижевни критичар од нерва, боље речено добрих живаца и јаког карактера. То је резултовало књигом *Порџреџи и џамфлеџи*. Она је била прави увод у Егерића. Термин памфлети се до тада употребљавао у потпуно негативном значењу. Самом његовом атрибуцијом свака критика се отписивала. Егерић је памфлет употребљавао на волтеровски начин, као пут ка непрорецивости. Стављајући реч „памфлет” у наслов, он је и насловом изазивао. Била је то јеретичка књига, ако у много чему није и прекретничка.

Била је најавна књижевних ревизија и показивала је свог прпошног аутора онаквим какав ће остати свих ових пет деценија до данас. Ретко ко је од наших књижевних критичара и књижевних историчара био од почетка тако самоуверен и сигуран у судовима и остао им веран и доследан, спорен-неоспорен, чак и у пријатељствима непоткупљив. Књигу *Порџреџи и џамфлеџи* објавио је 1963. новосадски Прогрес. Прогреса одавно нема, а књига у свим својим оценама стоји. Она је портрет критичара у младости. У свим књигама које су од истог аутора уследиле остале су основне црте.

Мирослав Егерић се на самом почетку показао као изврстан полемичар. Испрва је полемисао одважно са појединцима без обзира на њихове угледе и моћи, а потом, усавршавајући дар спорења, полемисао је све више са епохом, при чему су му друштвене и политичке прилике ишле наруку, чинећи га све очајнијим и забринутим. Тај растући очај и те отежавајуће бриге сложени су у неколико књига, које је, не без горчине, именовао – лирски есеји. Та полемика са комунистичком и посткомунистичком епохом таква је да он мора на њу бити поносан. Обележила је његове деценије, а могла је и судбину да му запечати. На његове текстове и ставове одговарали су му прозивкама и осудама сви комитети, по хијерархији. Био је демократских уверења кад су се тражила уверења о подобности. Био је демократских назора кад се ти назори нису смели исказивати. Стизао је под назоре. Кад су секли у корену, показао се жилав. Он није један од самосвојних, он је увек био само свој. Био је нападан, а и нападан је остао увек на страни нападаних. Чак је жалио оног Малог који је уз њега хтео да буде

велики. У једној од најжешћих, компартијски најоданијих и најкорелијих средина он је био једини дисидент, што је за њих био прави изазов. Хтели су да му одузму звања за која се школовао. Одузимали су му чин који је стекао часном службом војног рока. Ниједан официр није бранио чин колико је он часно свој успео да одбрани. Стизао је на црне листе. Стигао је и у Белу књигу. Ни у једном периоду није правио компромисе, па ни у демократском. Био је први (или међу најпрвијима) демократа кад се то кажњавало. Кад је почела демократија, није пристао да буде награђени демократа. Посебно није хтео да буде демократа по функцији.

Као књижевном естетичару, оцењивачу и хроничару свега књижевно вредног или вредног значајније пажње, Мирославу Егерићу је сама књижевна историја дала за право. Оно што је он вреднујући доводио у питање у савременој српској књижевности, током протеклих пет деценија, а што је од етаблираних књижевних критичара, па и професорских ауторитета, било на сва уста и сва пера слављено као трајно и непролазно, данас више не вреди ничије пажње, па ни пажње негдашњих хвалитеља. То можда ни оваквог сећања није вредно. Вредно је истаћи Егерићевих двадесет година (1968–1988) сталне одбране нових дела Добрице Ћосића, издижући естетику изнад поручених идеолошких осуда.

С друге стране пак, у својој јасној ревизији, Егерић је – преоцењујући – оживео оне писце из претходних периода које су етаблирани сматрали мртвима. И не само оживео већ и грађански рехабилитовао (или са другима допринео рехабилитацији), рецимо, Милана Кашанина, Јована Дучића, Растка Петровића, Драгишу Васића и друге.

Ма кад да су писане и објављиване његове студије и критике, најваљидније су у часу читања. Било да су у питању *Људи, књиже, дајџуми, Дела и дани I–VI* или *Време и роман*. Обим овог сегмента Егерићевог дела превазилази обиме дела Богдана Поповића, а још се приближава обиму дела Јована Скерлића. И већ је време за почетак темељног вредновања Егерићевог опуса.

Посебна књижевна слабост (у којој је опет показао дар и снагу) Мирослава Егерића јесте савремена српска сатира, у којој смо, показало се, без књижевног премца надалеко, не само код нас, јер се са собом и не можемо поредити, већ у европским, па и светским размерама. Та слабост га је гурнула да без кајања уђе у тамни вилајет у који нису залазили књижевни критичари (сем ако је неко мало тумарнуо) и књижевни историчари (обе новије историје српске књижевности су без сатире и сатиричара).

Све је почело пре четрдесет година, када је Мирослав Егерић 1970. за Српску књижевну задругу направио *Анџологију савремене*

српске сатирије, прву антологију сатире и прву хваљену антологију после антологије српског песништва Богдана Поповића. Ова Егерићева антологија је била превратничка антологија. До ње се у антологијама славио комунистички систем, или, ако се није славио – није се спорио, а слављен је био у предговорима што су такве антологије могуће. Овом антологијом је унета књижевна сумња у систем. Било је то прво семе демократије. Прво рушење цензорских табуа. Била је то прва антологија слободе. Била је то величанствена рехабилитација једног књижевног рода (сатире), који се сматрао непотребним и излишним у социјалистичком друштву општег уређења. Она је у нама реинкарнирала Домановића. Егерић га је и у предговору довео други пут међу Србе. Та антологија је прва афирмисала а тиме и стваралачки иницирала развој књижевног рода афоризама, који ће српску књижевност и дух прославити у свету осамдесетих година. Посебно истичем како се Мирослав Егерић као зналац моравске митологије усудио да *Бајку* Добрице Ћосића прочита на прави начин и укаже нам о каквом је свемоћном анђами у њој реч. Успех антологије помогао је Мирославу Егерићу да и сам почне да исказује свој смисао за сатиру као вид демократске борбе на коју је теже приговарати. Тако нам се у раскоши свога дара и свога поштења почео показивати и као демократски борац и као сатиричар и искрен национални мислилац. Тако су настајале књиге из наше судбине: *Писма њородичним људима* и *Србија и њамћење*.

Српски сатирични афоризми, као вид непорецивог бунта, подржани Егерићевом антологијом у више проширених издања, постали су европски феномен у последње две деценије двадесетог века. На матрици Егерића Мило Дор је направио две духом раскошне антологије српског афоризма на немачком. Међутим, тај феномент је остајао недовољно књижевноисторијски разложен, а тиме и недовољно естетски протумачен и објашњен и критички оцењен (изузимајући неколико новинских критика и више успешних предговора уз објављене збирке, рецимо уз Егерића, Николу Милошевића и Јована Делића). Додуше, овај феномен је тумачен социолошки (Ђуро Шушњић и Ратко Божовић) и психолошки (Жарко Требјешанин и Петар Бакун).

Феномен српског сатиричног афоризма, не издвајајући га из корпуса савремене српске сатире, свеобухватно је најзад разјаснио Мирослав Егерић, дакле онај који га је подстакао гурнувши у антологију први сатирични камен мудрости, што је довело до књижевне лавине. Има у томе неке више правде. Он је исписао, а Агора објавила *Домановићево њлеме*, књигу у којој у петнаест студиозних есеја сумира вредност и учинак савремене српске сатире. Књига је

писана сажето и прецизно, са извесним одушевљењем и уживањем. Утисак је да се аутор у слуху и инвенцији такмичио са дванаест сатиричних првака чије портрете даје јарке и опаке (да не кажем са дванаесторицом величанствених, јер није моје да то зуцнем). У *Домановићевом њлемену* је, по Егерићевим анализама и тумачењима, показано како је сваки од ове дванаесторице означио катарзичне тачке драме овог народа и овог света. Хоћемо ли доживети прочишћење, то не зависи ни од сатиричара, ни од Егерића, већ од српског народа са вођама и народа овог света опет са вођама. Они су рекли своје да спасу душу. Али не да дану душом и да се препусте нирвани. „Јаком ће они писати!”, што рекао Домановић. А овим је Радоје показао како се за вођом слепо иде и докле стиже. И Домановићево племе је на Домановићевом трагу. Тај траг заиста прати Егерићев рукопис.